

SOME ASPECTS OF THE LITERARY-PUBLICIST WORKS OF DAVIT KASRADZE

დავით კასრადის ლიტერატურულ-პუბლიცისტური მოღვაწეობის ზოგიერთი ასპექტი

Aleksandre Mgebrishvili

Doctor of Philological Sciences,
Professor of Gori State University,
Gori, Chavchavadze st., №53, 1400, Georgia,
+995577251205, aleqsandre.m@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4275-2417>

Abstract. When speaking about the literary and cultural traditions of the Tskhinvali region, we cannot ignore the personality of Davit Kasradze. Since the beginning of the 20th century, as soon as he appeared in the artistic arena, he has made a notable contribution to the rapprochement of the Georgian and Ossetian people and the deepening of cultural values.

Davit Kasradze was fluent in English, Russian, German and French. After returning to Georgia, in 1923, he became the head of the Batumi newspaper "Mtsvervali". Having seen the European civilization, he puts social problems in the foreground. This idea was carried out in the novel "The Bawd" ("Guranda") published in 1912, "Leprosy" (1928) and so on.

For us, first of all, the novel - "Chemi Samachablo" (My Samachablo), written by the author in 1915, is noteworthy. Unfortunately, the work is unfinished, although many of the problems raised in it are very relevant today, moreover, it has become our incurable wound.

In the mentioned novel, the strong social and political changes of the new era are shown against the background of Georgian village life, a few years after the publication, "Chemi Samachablo" (My Samachablo) was widely spread throughout the entire country. It can be noted that the writer accurately predicted the unheard difficulties that became a reality for Georgia in a short period of time.

The scent of the author's era is felt in the novel. D. Kasradze is presented to us as an unparalleled master of drawing characters and problematic situations. Special attention is paid to Georgian-Ossetian relations, which, unfortunately, have not lost their importance to some extent. It seems that this problem is not new at all, and its roots can be traced back to decades. Davit Kasradze from the pages of "Chemi Samachablo" (My Samachablo) hinted at the impending dangers even at the end of the last century.

Mikheil Javakhishvili pointed to the same danger at a time. After all, he was one of the first to pave the way for the novel of the twentieth century, one of the first to bring the problem of gender to the fore and encourage the public to think.

In general, M. Javakhishvili's "Jakos Khiznebi" (Jaqo's Dispossessed) depicts the socio-political events that were characteristic of the first decades of the 20th century. The writer tries to promptly respond to the actual, urgent and problematic issues that have become the primary concern of his country.

Both Mikheil Javakhishvili's and Davit Kasradze's excellent writings rightfully attracted the attention of the readers. The birth of such high-ideal and highly artistic works is a remarkable

event of our literary life. The Georgian-Ossetian relations highlighted in the writings with the artistic skill characteristic of great national figures do not lose their importance to this day.

Keywords: Tskhinvali Region, Literary and Cultural traditions, Georgian-Ossetian Relations, Literary life, Samachablo.

ალექსანდრე მღებრიშვილი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი,
ქ. გორი, ჭავჭავაძის ქ., №53, 1400, საქართველო,
+995577251205, aleqsandre.m@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4275-2417>

აბსტრაქტი. ცხინვალის რეგიონის სამწერლო და კულტურულ ტრადიციებზე საუბრისას გვერდს ვერ ავუვლით დავით კასრამის პიროვნებას. XX საუკუნის დამდეგიდან, მის სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე საყურადღებო წვლილი შეაქვს ქართველი და ოსი ხალხის დაახლოებასა და კულტურულ ფასეულობათა განვითარებაში.

დავით კასრამე თავისუფლად საუბრობდა ინგლისურ, რუსულ, გერმანულ და ფრანგულ ენებზე. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ, 1923 წელს სათავეში უდგება ბათუმის გაზეთს „მწვერვალი“. ევროპულ ცივილიზაციას ნაზიარები შემოქმედი წინა პლანზე აყენებს სოციალურ პრობლემატიკას. ეს აზრია გატარებული 1912 წელს გამოქვეყნებულ რომანში „როსკიპი“ („გურანდა“), „კეთრი“ (1928) და ა.შ.

ჩვენთვის, უპირველეს ყოვლისა, საყურადღებოა რომანი - „ჩემი სამაჩაბლო“, რომელიც ავტორს 1915 წელს შეუქმნია. სამწუხაროდ, ნაწარმოები დაუსრულებელია, თუმცა მასში წამოჭრილი ბევრი პრობლემა სადღეისოდ მეტად აქტუალურია, უფრო მეტიც, ჩვენს მოუშორებელ იარაღ ქცეულა.

ხსენებულ რომანში ქართული სოფლის ცხოვრების ფონზე ნაჩვენებია ახალი ეპოქის ის ძლიერი სოციალური და პოლიტიკური ძვრები, „ჩვენი სამაჩაბლოს“ გამოქვეყნებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ მთლიანად რომ მოიცვა სრულიად საქართველო. შეიძლება ითქვას, მწერალმა ზუსტად იწინასწარმეტყველა ის გაუგონარი სიძნელები, რომლებიც მოკლე ხანში რეალობად იქცა საქართველოსთვის.

რომანში საუცხოოდ იგრძობა ავტორისეული ეპოქის სურნელი. დ. კასრამე წარმოგვიდგება, როგორც პერსონაჟთა და პრობლემურ სიტუაციათა რელიეფურად ხატვის უბადლო ოსტატი. საგანგებოდაა ყურადღება გამახვილებული ქართულ-ოსურ ურთიერთობებზე, რომლებსაც, სამწუხაროდ, გარკვეულწილად დღემდე არ დაუკარგავთ მნიშვნელობა.

უანგარიშო ხელგაშლილობამ დაგვაყენა უფსკრულის პირას ცხინვალში, აფხაზეთში... როგორც ჩანს, ეს პრობლემა ახალი სულაც არ გახლდათ და მისი ფესვები ათწლეულების მიღმაა საძებარი. დავით კასრამე „ჩემი სამაჩაბლოს“ ფურცლებიდან ჯერ კიდევ გასული საუკუნის დამდეგს მიანიშნებდა ამ საფრთხეზე.

ამავე საფრთხეზე თავის დროზე მიხეილ ჯავახიშვილიც მიუთითებდა. იგი ხომ ერთი პირველთაგანი გახლდათ, ვინც გზა გაუკაფა მეოცე საუკუნის რომანს, ერთი პირველთაგანი, ვინც წინა პლანზე წამოსწია ჯაყობის პრობლემა და საზოგადოებას დაფიქრებისკენ მოუწოდა.

საერთოდ, მ. ჯავახიშვილი „ჯაყოს ხიზნებში“ ასახავს იმ სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენებს, რომლებიც XX საუკუნის პირველი ათწლეულებისთვის იყო დამახასიათებელი. მწერალი ცდილობს ოპერატიულად გამოეხმაუროს იმ აქტუალურ, საჭირობოროტო პრობლემურ საკითხებს, რომლებიც მისი ქვეყნის უპირველესი საწუხარი გამხდარა.

როგორც მიხეილ ჯავახიშვილის, ისე დავით კასრაძის შესანიშნავმა თხზულებებმა სამართლიანად მიიპყრო მკითხველის ყურადღება. ასეთი მაღალიდებური და მაღალმხატვრული ნაწარმოებების დაბადება ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრების თვალსაჩინო მოვლენაა. დიდ ეროვნულ მოღვაწეთათვის დამახასიათებელი მხატვრული ოსტატობით მოცემულ თხზულებებში გამოკვეთილი ქართულ-ოსური ურთიერთობანი დღემდე არ კარგავს მნიშვნელობას.

საკვანძო სიტყვები: ცხინვალის რეგიონი, ლიტერატურული და კულტურული ტრადიციები, ქართულ-ოსური ურთიერთობანი, ლიტერატურული ცხოვრება, სამაჩაბლო.

მეთოდები. მოცემულ სტატიაში გამოყენებულია შედარებით-ისტორიული, აღწერითი და კრიტიკული ანალიზის მეთოდები, რის საფუძველზეც გამოკვეთილია პრობლემის ძირითადი აქცენტები.

შედეგები და მსჯელობა. ცხინვალის რეგიონის სამწერლო და კულტურულ ტრადიციებზე საუბრისას გვერდს ვერ ავუვლით დავით კასრაძის პიროვნებას. XX საუკუნის დამდეგიდან, სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე მას საყურადღებო წვლილი შეაქვს ქართველი და ოსი ხალხის დაახლოებასა და კულტურულ ფასეულობათა გაღრმავებაში.

დავით კასრაძე თავისუფლად საუბრობდა ინგლისურ, რუსულ, გერმანულ და ფრანგულ ენებზე. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ, 1923 წელს სათავეში უდგება ბათუმის გაზეთს „მწვერვალი“. ევროპულ ცივილიზაციას ნაზიარები შემოქმედი წინა პლანზე აყენებს სოციალურ პრობლემატიკას. ეს აზრია გატარებული 1912 წელს გამოქვეყნებულ რომანში „როსკიპი“ („გურანდა“), „კეთრი“ (1928) და ა.შ.

ჩვენთვის, უპირველეს ყოვლისა, საყურადღებოა რომანი - „ჩემი სამაჩაბლო“, რომელიც ავტორს 1915 წელს შეუქმნია. სამწუხაროდ, ნაწარმოები დაუსრულებელია, თუმცა მასში წამოჭრილი ბევრი პრობლემა სადღეისოდ მეტად აქტუალურია, უფრო მეტიც, ჩვენს მოუშორებელ იარად ქცეულა.

თხზულებაში ვხვდებით მშვენიერი შიდა ქართლის ვრცელ სურათებს. მთელი სისრულით მოჩანს მწერლის თვალსაწიერი, დამძიმებული ყოფიერებით მოგვრილი ტკივილის განცდა.

„თავადმა... თვალი სიამით გააჯირითა ლიახვის მარჯვენა ფრთაზე და უნებურად შეჩერდა მთელი ლანდშაფტის დიად ძეგლზე, ნიქოზის ლომფეროვანი ჩაფხუტით გაბრწყინებულ ტაძარზე, რომელიც გულდაგულ გაჰყურებს ორი მეტოქე - ფრონეს ხეობის სამკაულს - თიღვის ეკლესიას და წუნარის წოპწოპა გუმბათოვან ტაძარს, რომლის ჩუქურთმებქვეშ სკები გაუმართავს ველურ ფუტკრებს და ციცხვნარიდან ეზიდებიან იშვიათ, სურნელოვან თაფლს“ (კასრაძე, 1992: 11).

მამულის სიყვარულისა და მაღალი მოქალაქეობრივი, მხატვრული განწყობილების მაჩვენებელია მწერლისეული შიდა ქართლის ლაკონიური დახასიათება: „რაღა თქმა უნდა - შიდა ქართლი ნამდვილი სამოთხეა!“ (კასრაძე, 1992: 11).

ხსენებულ რომანში ქართული სოფლის ცხოვრების ფონზე ნაჩვენებია ახალი ეპოქის ის ძლიერი სოციალური და პოლიტიკური ძვრები, „ჩვენი სამაჩაბლოს“ გამოქვეყნებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ მთლიანად რომ მოიცვა სრულიად საქართველო. შეიძლება

ითქვას, მწერალმა ზუსტად იწინასწარმეტყველა ის გაუგონარი სიძნელები, რომლებიც მოკლე ხანში რეალობად იქცა საქართველოსთვის. „რუსეთი უკვე დაავადდა სოციალიზმის სენით... წარმოდგენილი გაქვთ რა იქნება, რუსის მუჟიკმა რომ მმართველობის სათავე ხელთ იგდოს? პარიზის კომუნის დღეები აჩრდილი იქნება მასთან შედარებით. წითელი აჩრდილი ახლა ამიერკავკასიასაც ეპოტინება, ბაქოს მუშების დემონსტრაციები, ტფილისისა, ბათუმისა ... არა, ჩვენ არა გვაქვს გამოზომილი, რა საშინელების წინაშე ვდგავართ... სახელმწიფოს კრახი გარდაუვალია, რაწამს სოციალისტები კერძო საკუთრებას წითელ თათს დაადებენ“ (კასრაძე, 1992: 20).

რომანში საუცხოოდ იგრძობა ავტორისეული ეპოქის სურნელი. დ. კასრაძე წარმოგვიდგება, როგორც პერსონაჟთა და პრობლემურ სიტუაციათა რელიეფურად ხატვის უბადლო ოსტატი. საგანგებოდაა ყურადღება გამახვილებული ქართულ-ოსურ ურთიერთობებზე, რომლებსაც, სამწუხაროდ, გარკვეულწილად დღემდე არ დაუკარგავთ მნიშვნელობა.

რუსეთიდან დაბრუნებული ვაჟის მეგობარ ქალს თავადი ზაალი ოსთა შესახებ მოუთხრობს: „ეს ჩრდილოეთიდან გადმოხვეწილი ხალხია და არა ადგილობრივი მკვიდრი. ზოგი ჩემს მამა-პაპას დაუსახლებია, ზოგი ციციანთ... მაგრამ უფრო ჩემიანები არიან ოსების აქ დასახლების მესაბაბენი... ეგენი გადამთიელი მომთაბარე ხალხი იყვნენ... მე უფლება მაქვს, როცა მოვისურვებ, ავყარო და აქედან განვდევნო...“ (კასრაძე, 1992: 14)

როგორც ჩანს, ხიზნობის პრობლემა ახალი სულაც არ გახლდათ და მისი ფესვები ათწლეულების მიღმაა საქმეარი. დავით კასრაძე „ჩემი სამაჩაბლოს“ ფურცლებიდან ჯერ კიდევ გასული საუკუნის დამდეგს მიანიშნებდა ამ საფრთხეზე.

მიუხედავად ხიზნობისა, ოსი მოსახელობა მიიღო და დაასახლა თავადმა ზაალმა, ზოგიერთი მათგანი დაიახლოვა, დაინათესავა კიდევ. ყოველმხრივ უწყობდა ხელს, მაგრამ, მოგვიანებით, წელგამართულმა და კარგად ფეხმოკიდებულმა, ყველაზე მეტად აღზევებულმა ხიზანმა აქეთ შეუტია ზაალს ... ჯერ ტყე დაისაკუთრა, ხოლო ოცნებით ცას მიეხიზნა მისი ფანტაზია: „იგი განსჭვრეტს, რომ მალე, სულ მალე დიდი მემამულე შეიქმნება, და შეიძლება ისეთი დროც დადგეს, რომ მთელი სამაჩაბლოს ბატონ-პატრონი შეიქმნეს...“ (კასრაძე, 1992: 37).

ამავე საფრთხეზე თავის დროზე მიხეილ ჯავახიშვილიც მიუთითებდა. იგი ხომ ერთი პირველთაგანი გახლდათ, ვინც გზა გაუკაფა მეოცე საუკუნის რომანს, ერთი პირველთაგანი, ვინც წინა პლანზე წამოსწია ჯაყობის პრობლემა და საზოგადოებას დაფიქრებისკენ მოუწოდა.

როგორც ცნობილია, მ. ჯავახიშვილის არც ერთ მხატვრულ ნაწარმოებს ისეთი შეხლა-შემოხლა, გაცხოველებული დისკუსიები და პრესაში გამოხმაურება არ ჰქონია, როგორც, თავის დროზე, „ჯაყოს ხიზნებმა“ გამოიწვია. ქ. ჯავახიშვილი მიუთითებდა - ამ რომანმა, გამოსვლისთანავე, ქართულ საზოგადოებაში არნახული მღელვარება და ურთიერთსაწინააღმდეგო აზრი გამოიწვია. უამრავი რეცენზია დაიწერა ერთიმეორეზე გამანადგურებელი. საზოგადოების ერთმა ნაწილმა პირად შეურაცხყოფადაც კი მიიღო ნაწარმოები. ვინ მოსთვლის, რას არ აბრალებდნენ მწერალს! გამონაკლისს წარმოადგენდნენ მცირერიცხოვანი რეცენზიები, რომლებიც ნაწარმოებს ობიექტურად აფასებდნენ (ჯავახიშვილი, 1989: 40).

„ილია ჭავჭავაძის „ოთარაანთ ქვრივის“ შემდეგ არ გვეგულება მეორე ბელეტრისტული ნაწარმოები, რომელსაც ისეთი ცხოველი დისკუსია, აზრთა სხვადასხვაობა გამოეწვიოს, ისეთი ღრმა სოციალური და ფილოსოფიური კონცეფცია წამოეყენებინოს, როგორც მიხეილ ჯავახიშვილის „ჯაყოს ხიზნებს“ (ბენაშვილი, 1959: 107). ბუნებრივია, მ. ჯავახიშვილის მხრიდან ჯაყოს ტიპაჟის და საერთოდ ჯაყობის პრობლემის გამოკვეთა შემთხვევითი არ გახლდათ, მწერლის სიტყვით, ამ პერიოდში ცხინვალის რეგიონი ჯაყოებით იყო სავსე...

„ჯაყო ოსია. ცოცხალი ვნახე და ავწერე... 30 წლის წინათ ჯავის ხეობაში უცნაური ვინმე შემხვდა - ბრგე, ბანჯგვლიანი, ცბიერი, ხარბი. ამავე დროს მარდი და მოხერხებული“ (ჯავახიშვილი, 1989: 51).

საერთოდ, მ. ჯავახიშვილი „ჯაყოს ხიზნებში“ ასახავს იმ სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენებს, რომლებიც XX საუკუნის პირველი ათწლეულებისთვის იყო დამახასიათებელი. მწერალი ცდილობს ოპერატიულად გამოეხმაუროს იმ აქტუალურ, საჭირობო პრობლემურ საკითხებს, რომლებიც მისი ქვეყნის უპირველესი საწუხარი გამხდარა.

როგორც მიხეილ ჯავახიშვილის, ისე დავით კასრაძის შესანიშნავმა თხზულებებმა სამართლიანად მიიპყრო მკითხველის ყურადღება. ასეთი მაღალი დეურის და მაღალმხატვრული ნაწარმოებების დაბადება ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრების თვალსაჩინო მოვლენაა. დიდ ეროვნულ მოღვაწეთათვის დამახასიათებელი მხატვრული ოსტატობით მოცემულ თხზულებებში გამოკვეთილი ქართულ-ოსური ურთიერთობანი დღემდე არ კარგავს მნიშვნელობას.

დავით კასრაძე სხვა დროსაც, არაერთხელ, ეხება ქართულ-ოსურ ურთიერთობებს. იგი ყოველთვის ხაზგასმით მიუთითებს, რომ საქართველოს უცხო ერებთან გასაყოფი არა აქვს (კასრაძე, 1913: 4)¹ და ოსი ხალხის საქართველოსადმი, ქართველი ერისადმი ურთიერთობის თანდათანობით წახდენის მიზეზებს მეფის რუსეთის მიერ წარმოებულ მზაკვრულ პოლიტიკაში ხედავს. ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესოა მისი პოზიცია: „მაგრამ აი, დაჰკრა დრომ, მოხდა საქართველოს რუსეთთან შეერთება. ამ მომენტიდან იწყობა რუს პოლიტიკოსთა მიერ საქართველოს კულტურული გაქეღვა, იკარგება მრავალი ისტორიული ნივთი, უპატიოთ ეპყრობიან ჩვენს ხელ-ნაწერებს, სიტყვით თუ საქმით ჰსურთ ერის შეურაცხყოფა, რათა აჩვენონ, რომ საქართველოს არა ჰქონია რა წარსულშიო. ოსებთან გაცნობამ ჩვენი კულტურის შესახებ მათ ბევრი რამ უთხრა, მაგრამ ვის რად ეპრიანებოდა საქართველო? არა, მისი ავტორიტეტი ყველგან უნდა დაეცვათ და გაექარწყლებინათ. და აი, ოსეთსაც, მეორმოცე წლებიდან ჩასჩინებდნენ, რომ ისინი „არა ისტორიული“ ერი არიან, მათი წარსული ველურ ხალხის წარსულია, ხოლო ანბანი რომელიღაც ღმერთ გამწყრალ „თხას შეუჭამია“. მუდმივმა პროპაგანდამ, მართლაც, შეცდომაში შეიყვანა ოსობა. მათ დაიჯერეს, უარჰყვეს მამა-პაპეული ამაგი, შეუდგნენ საღვთო წიგნების მოსპობას, თუმცა, საბედნიეროდ, აქა-იქ ისტორიულ ნაშთად კიდევ მოიპოვება „ლოცვანი“ და „ლიტურღია“, - (რამდენიმე ეგზემპლარი მინახავს დ. ცხინვალში, ს. ქემერტში და ვიცი კიდევ, სად ვისთან რა ინახება). რაკილა მოსპეს ჩვენი ანბანი, მთავრობა იძულებული შეიქნა სამაგიერო მიეცა, და ეს მაგიერი მის ნაცვლად რომ ორიგინალი ყოფილიყო, ისევ დატკეპნილ გზაში დაინახეს, აიღეს, არც აცივეს, არც აცხელეს და სლავიანურ-ლათინურით შეხანხლეს ახალი ვითომ და „ოსური“ ანბანი, თუმცა იძულებული გახდნენ ჩვენგან რამდენიმე ასო ესესხნათ ან-ბანის შესავსებათ.

რომ ახალ ნამყენს მაგრად გაედგა ფესვი, ოსეთში მრავლად მოჰფინეს სამრევლო სკოლები. ქართული ამოიფხვრა. მაგიერად რუსული შემოვიდა, ბევრგან მუნჯური მეთოდითაც კი. პროპორციანულად თუ ავიღებთ, დავინახავთ, რომ ოსებში მეტი სკოლები დაიხსნა, ვიდრე ქართლში. მთავრობამ საგანგებო ნივთიერი დახმარებაც კი აღმოუჩინა სწავლა-განათლების მიღებაში. ამითი აიხსნება, რომ მაგალითად, ჯავის ხეობამ უფრო მეტი სტუდენტობა გამოზარდა, ვიდრე მთელი გორის მაზრის ქართულ სოფლებმა. მაგრამ საკითხი ისევ საკითხად დარჩა: რა ნაყოფი მოაქვს ასეთს ნამალადევ „განათლებას?“ პრაქტიკულად თუ შევხედავთ, დავინახავთ, რომ ძალიან ნაკლები მოსწავლეთა მეტი ნაწილი არაბუნებრივ ნიადაგზეა, ასეთი „სამშობლო“ ან-ბანით ისინი

¹ მასალა დაბეჭდილია „ქართლელი“-ს ფსევდონიმით.

უფრო ჩამოშორდნენ სამშობლო ნიადაგს. ბავშვი წერილობით ვერას გააგებინებს მშობლებს და პირიქით, მშობლები - ბავშვს. ახალ თაობას კიდევ ასე ჰგონია, ვითომც ოსეთის ისტორია მართლა ამ შავბედიანი პოლიტიკის გამეფებიდან იწყება, სახელდობრ 1840 წლიდან, როცა ქართული კულტურის გათიშვა დაიწყო და ოსეთიც არა ისტორიულ ერად გამოაცხადეს, როგორც უკულტურო ერი, უცნობი რასის ნაშთი. გვირგვინი ამ პოლიტიკისა როგორც ოსეთის ეროვნული შეურაცხყოფა იყო, ისე ჩვენი ჩამოშორებაც...“² (კასრაძე, 1915: 4).

როგორც აღმოჩნდება, წარსულში ჩაყრილი ავაზაკური თესლი მალე გამოიღებს შედეგს. XX საუკუნის დამდეგს, საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების, ეროვნულ უმცირესობათა მიმართ, ლოიალური პოლიტიკის მიუხედავად საბჭოთა რუსეთის მიერ წაქეზებული ოსური შეიარაღებული რაზმები რამდენჯერმე დაუპირისპირდნენ საქართველოს.³ შეიარაღებული ამბოხებებითა და გამოსვლებით სერიოზული საფრთხე შეუქმნეს ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობას. ამასთან, ყოველი ამბოხების დაწყება დაკავშირებული იყო ქვეყანაში მიმდინარე უაღრესად რთულ მოვლენებთან, რაც ახალშობილი ქართული რესპუბლიკისთვის ზურგში დანის ჩაცემას უდრიდა ყოველთვის.

განსაკუთრებული სისასტიკით დაიმკვიდრა თავი 1918 წლის მარტის ოსთა აჯანყებამ. ჯერ კიდევ 16 მარტს ცხინვალში ჩასულმა ოსთა დელეგაციამ ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებს გარკვეული მოთხოვნები წაუყენა: ა) დაუყოვნებლივ დაეწყოთ მიწების დაყოფა; ბ) გორის მაზრიდან გაეძევებინათ რევოლუციურ ორგანიზაციებში მომუშავე გარკვეული პირები; გ) გორის მაზრიდან გაეძევებინათ ყველა თავადი და აზნაური; დ) მიეცათ სიტყვის და კრების თავისუფლება.

აჯანყებულებთან მოლაპარაკებების წარმოება დაიწყო იმ პერიოდის გორის მაზრის კომისარმა გიორგი მაჩაბელმა, რომელმაც ზემოთ ჩამოთვლილ პირობათაგან ყველაზე თანხმობა განაცხადა თავადაზნაურთა მაზრიდან გაძევების გარდა. თუმცა მოგვიანებით აჯანყებულთ ახალი მოთხოვნები გასჩენიათ და ქალაქის დარბევაც დაიწყო.

ალაგ-ალაგ ბრბოს უმკლავდებოდნენ გიორგი მაჩაბელი, კოსტა კაზიშვილი, ილია მაისურაძე და სხვები. მავთულები გორსა და ცხინვალს შუა წინადავე გადაეჭრათ და გორიდან მაშველი ჯარის მოლოდინი არავის ქონია (საქართველო, 1918ა: 3).

იქვე, ხიდზე მდგარი ტყვიამფრქვევის ახლოს მძიმედ დაჭრილ გ. მაჩაბელს საბოლოოდ გაუსწორდნენ ცხინვალის საავადმყოფოს წინ. იგივე ბედი ეწიათ: გიორგი მაჩაბლის ბიძას, მოხუც შაქრო მაჩაბელს, კ. ყაზიშვილს და სანდრო კეცხოველს, რომლის გვამიც ბრბოს სასტიკად დაუსახიჩრებია.

23 მარტს ქალაქის გათავისუფლებისთვის განხორციელებულ საბრძოლო ოპერაციას ემსხვერპლა არაერთი ქართველის სიცოცხლე, მათ შორის: ვ. მამალაძე, ა. მარგველაშვილი, ვ. ქობულაშვილი და სხვ.

ცხინვალის კომისარი ყულუმბეგოვი დაპატიმრებულ იქნა, ხოლო ცხინვალისთვის მიყენებულმა ზარალმა ათი მილიონი მანეთი შეადგინა.

განსაკუთრებულ სისასტიკეზე წერდა იმ პერიოდის პრესა: „გავიგე ვერაგულად მოკლული გ. მაჩაბელი, ს. კეცხოველი და სხვა გვარდიელები ჩამოასვენესო... სანახავად წავედი. როცა მეუბნებოდნენ, თუ რანაირად იყვნენ ისინი დასახიჩრებულნი, არ მჯეროდა, მეგონა ძალიან გადამეტებულა-მეთქი... საშინელი, გულშემზარავი სურათი იყო... აუხსნელია ჩემთვის ადამიანი ასეთ გამხეცებამდის როგორ მივა“ (ალიონი, 1918).

ამასვე ადასტურებდა გაზეთი „საქართველო“ (საქართველო, 1918ბ).

² მასალა დაბეჭდილია „ქართლელი“-ს ფსევდონიმით.

³ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების და იმ პერიოდში ცხინვალში მიმდინარე მოვლენების შესახებ იხ. (მღებრიშვილი, 2019).

გიორგი მაჩაბლის მკვლევლობით თავზარდაცემული შალვა ამირეჯიბი წერს: „ერთი მსხვერპლთაგანი ჩვენი დღეებისა გიორგი მაჩაბელია. იქ, მშობელ ცხინვალში, სადაც ის იცნობდა ყოველ კაცს და სადაც მას იცნობდა ყოველი კაცი - მისი სიკვდილი ცოტა სხვანაირი უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ეხლა, როცა ის, მართლა „სხვანაირად“ მოკვდა, ის მოკვდა იმავე გლეხებისთვის, რომელთა უფლებებისთვის ის იბრძოდა და მოკვდა ტანჯვაში და წამებაში, იქნებ თავისსავე ნაცნობ „გლეხების“ ხელით. ასეთი სიკვდილი კომმარია ჩვენის დღეებისა. ზღაპარი სისხლიანი დასასრულით. ნახტომი უფსკრულში, ნაცვლად მზისკენ მისწრაფებისა“ (ამირეჯიბი, 1918: 2).

მიუხედავად შალვა ამირეჯიბის გულწრფელი აღშფოთებისა, ძალზე საგულისხმოა მისი შეგნებული, მოქალაქეობრივი პოზიცია. მიუხედავად არსებული ვითარებისა, ავტორი ოს მეზობლებთან ერთად ეძებს გზას უკეთესი ხვალისდელი დღის მშენებლობისთვის: „იქნება ოსები მოღალატენი არ არიან და კიდევ შესაძლებელია მათთან ძმური კავშირი. მე მინდა დავეთანხმო ამ კეთილ და სამშობლოს მოყვარულ ადამიანს აზრს, წარმოთქმულს სიკვდილის წინ. მაგრამ აი რამდენიმე დღეა, რაც ერთი აზრი მოსვენებას არ მძლევს. ამ დღეებში ჩემთან ერთი ახალგაზრდა მოვიდა და მკითხა: - მე მივდივარ ჯარში, მაგრამ არ ვიცი, საით წავიდე, ცხინვალისკენ, თუ ბათუმისკენ? მე გულწრფელად ბათუმში წასვლა ურჩიე, რადგან გულწრფელად ვფიქრობ, რომ ოსებთან შინაურულად მოვრიგდებით“ (ამირეჯიბი, 1918: 2).

გ. მაჩაბლის სიკვდილს გამოეხმაურა დავით კასრამეც. მის სტრიქონებში საგულისხმო შტრიხებია მოცემული მაჩაბლის პიროვნული დახასიათებისთვის. „უკმე-ხოზა ცხოვრებისა მას თან დასდევდა ფეხდაფეხ. გიმნაზიელი, გემებზე მტკირთველი მუშა, ნებიერი ცხოვრების შვილი, მაგრამ იმავე დროს მისგან მოძულეებული, ხან ბეჯითი, ხან თითქოს დაუცხრომელი ტურისტის სწავლობს სამშობლო მთებს და მის კალთებს, რუსეთის კუთხეებს, ეწვევა უცხოეთს: პარიზი, მონპელიე, ვერსალი მის სწრაფვათა დასასვენებელი ადგილია. ბრუნდება სამშობლოში, მაგრამ როგორც ყოველთვის, ეხლაც გიორგი, რწმენით ს.-დემოკრატი რჩება არისტოკრატიად სულისა, რაიც ასე იშვიათი მოვლენაა ჩვენს ცხოვრებაში“ (კასრამე, 1918: 2).

დავით კასრამე ჩვეული ენერგიულობით მოღვაწეობს სამწერლო ასპარეზზე. ქართული პრესა ჯერ კიდევ საუკუნის პირველ ათწლეულებში აუწყებდა საზოგადოებას მწერლის ახალი ნაწარმოებების დასრულების შესახებ. ვგულისხმობთ ჟურნალს „თეატრი და ცხოვრება“, რომელიც წერდა: „დ. კასრამემ დასწერა ახალი ისტორიული რომანი „ღმერთების მფარველობის ქვეშ“, საქართველოში რომაელთა შემოსევის ხანიდან. რომანში მხატვრულად დასურათებულია ჩვენი წარმართ წინაპრების ზენ-ჩვეულებანი და რომაელთა მფლობელობა“ (თეატრი და ცხოვრება, 1919: 16).

დ. კასრამეს ეკუთვნის რომანები: „კეთრი“, „გურანდა“, „თეთრი ზამბახი“, „სპარტაკი“, „იბერიის დედოფალი“, „მათიას შავარდენი“, „შურისციხელი“, დრამები: „იუდა“, „რია“, „ციხის ცრემლები“, „მეფე არლეკინი“; პოემა - „ლეგენდა რუსთაველზე“, მემუარული ჩანაწერების „ლიტერატურული პორტრეტები“ პირველი წიგნი და სხვ.

საინტერესოა დ. კასრამის ისტორიული რომანი „ერეკლეს ხმალი“. მძაფრი ტრაგიზმით გადმოცემული კრწანისის ტრაგიკული მოვლენები, მისი სავალალო შედეგები. ეჭვი ერეკლე მეფის გადაწყვეტილების სისწორისა და საქართველო-რუსეთის შუქ-ჩრდილებით მოფენილი ურთიერთობის პერიპეტეები.

პროფ. ნ. მინდიაშვილის აზრით, „შეფარვით, შენიღბულად, მცირედი ირონიითაც ავტორი მიუთითებს ერეკლეს არასწორ გადაწყვეტილებაზე და ფიქრობს, რომ მას სიბერის გამო უჭირს მოვლენებში გარკვევა. თუმცა, მთელი რომანის განმავლობაში იგრძნობა მწერლის განსაკუთრებული სიყვარული ერეკლე მეფის მიმართ. იგი ქედს იხრის მეფის წინაშე, აღმერთებს მას, წინ წამოწევს მის დადებით თვისებებს: ხალხის და ქვეყნის განუსაზღვრელ სიყვარულს, მამაცობას, რაინდობას და ასე შემდეგ, მაგრამ,

მიუხედავად ამისა, დავით კასრამე, როგორც აღვნიშნეთ, სოლომონის მხარესაა. განსაკუთრებით მინდა, ყურადღება გავამახვილოთ იმ თავზე, სადაც მეფე ერეკლეს სიკვდილია აღწერილი. აქ ავტორი ნამდვილი სიტყვის ოსტატად გვევლინება, იმდენად შთამბეჭდავია სრულიად საქართველოს გლოვა“ (მინდიაშვილი, 2008: 24).

ისტორიული ფაქტების დაცვით და მწერლისეული ფანტაზიის ნაყოფის ბუნებრივი, ოსტატური შერწყმით დავით კასრამის ხსენებული რომანი წარმოდგენილია, როგორც ერთობ საინტერესო ორგანული ტილო, დახვეწილი, მწყობრი, ძარღვიანი ენობრივი ქსოვილით, რომელსაც ბოლომდე მკვეთრად გასდევს პატრიოტული პათოსი, სამშობლოს სიყვარული და მისთვის თავდადების სულისკვეთება.

მწერლის ენა სადა, ხალხური მეტყველებისთვის დამახასიათებელი ენაა. საკუთარ მხატვრულ ტექსტებში ავტორი ილაშქრებს სოციალური უსამართლობის წინააღმდეგ. ასახავს რუსეთის ცარიზმის პირობებში არსებულ მძიმე სოციალურ ფონს, პიროვნების უუფლებო, უნუგემო მდგომარეობას („გურანდა“). მწერალი დაუნდობლად ამხელს ბურჟუაზიული ევროპის სულისმდაფავი უკანასკნელი დღეების შემზარავ სურათს („კეთრი“), ავლენს იბერიის, რომის და ეგვიპტის ისტორიის ცოდნას („იბერიის დედოფალი“), მაგრამ მაინც ყველაზე დიდ სიკეთედ დ. კასრამეს ამქვეყნად მაინც ადამიანის მომავალზე, ბედზე, სიცოცხლეზე ზრუნვა მიაჩნდა. ეს იყო მისი კაცთმოყვარე გულის ცხოვრებისეული კრედო და ეს მნიშვნელოვანი ფაქტორი ლაიტმოტივად გასდევს მთელ მის შემოქმედებას. ამ თვალსაზრისით რთული კატაკლიზმებით აღსავსე ეპოქის პირობებში, გაუფასურებულ ადამიანურ ღირებულებათა და გადატაკებული სულიერების ფონზე მწერლის მოსაზრებანი არაერთი ათწლეულის მანძილზე ეხმიანება თანამედროვეობის ზოგადსაკაცობრიო პრობლემებს.

„დავითს რომ ვხვდებოდი და ხელს ვართმევდი, ყოველთვის მახსენდებოდა, რომ მას ოდესღაც ხელი ჩამოურთმევია ილიას, აკაკისა და ვაჟასთვის. იყო ამ გახსენებაში რაღაც დიდი და ნათელი კავშირის გრძნობა. ასე მეგონა დავითის ხელებს შემორჩენილი ჰქონდა ამ ბუმბერაზთა სიტბო... რასაკვირველია ეს ილუზია იყო... მაგრამ დავითის სულს ნამდვილად ჰქონდა შემორჩენილი მათი სიტბო...“ (კალანდაძე, 1979: 75) - ასეთად რჩება დავით კასრამე თანამედროვეთა ხსოვნაში.

დასკვნა. ამრიგად, ზემოთ ხსენებულთან ერთად, ყურადღებას იქცევს დავით კასრამის შემდგომი პერიოდის მოღვაწეობა. ერთიმეორის მიყოლებით იბეჭდება არაერთი საინტერესო წერილი, რეცენზია, კორესპონდენცია თუ მოგონება, რომლებიც დღემდე ინარჩუნებს აქტუალობას. სხვადასხვა პერიოდული გამოცემების ფურცლებზე გაბნეული პუბლიკაციები ასახავს მწერლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის სხვადასხვა ეტაპზე მიმდინარე მნიშვნელოვან ფაქტებს და მოვლენებს. კერძოდ, საყურადღებოა წერილები: „საზოგადოებისადმი“ (კლდე, 1915ა), „ბატონო რედაქტორო! ნება მიბოძეთ...“ (კლდე, 1915ა), „წერილი რედაქციის მიმართ“ (კლდე, 1915ბ), „გარდაიცვალა“ (კლდე, 1915გ), „და შეეწინადა...“ (ცხოვრება და ხელოვნება, 1911), ალექსანდრე ხახანაშვილისადმი მიძღვნილი - „ქართულ კულტურის მოყვარულთა საზოგადოება“ (კლდე, 1913), იროდიონ ევდოშვილისადმი მიძღვნილი - „იროდიონ ევდოშვილი“ (ლიტერატურა და ხელოვნება, 1946), „იაკინთე ლისაშვილი“ (მნათობი, 1958), „ვაჟას ცხოვრებიდან“ (დროშა, 1961), ლიზა ჩერქეზიშვილის ოჯახში გამართულ შეხვედრებს, ნიკო ხიზანიშვილის მკვლელობას და ილიას დაკრძალვის ცერემონიალს ასახავს - „ილია ჭავჭავაძე ჩემს ხსოვნაში“ (ცისკარი, 1957), „მოგონება ლადო მესხიშვილზე“ (მნათობი, 1957), „ლიტერატურული შენიშვნები“ (ჩვენი თაობა, 1940), „აკაკი ვასაძე“ (საბჭოთა ხელოვნება, 1940), „ირაკლი გამრეკელი“ (საბჭოთა ხელოვნება, 1939ბ), „შალვა დადიანი“ (საბჭოთა ხელოვნება, 1939ა), „გორის დღეები“ (მნათობი, 1942ა; მნათობი, 1942ბ) და სხვ.

ცალკე აღნიშვნას იმსახურებს დავით კასრადის, როგორც საბავშვო მწერლის მოღვაწეობა. არაერთი საინტერესო მასალაა გაბნეული „ნაკადულის“, „წყაროს“, „ჯეჯილის“ და სხვა პერიოდული გამოცემების ფურცლებზე. საბავშვო მწერლობის მიმართულებით საგულისხმოა შემდეგი პუბლიკაციები: „მეფე ერეკლე და ზემონიქოზელი დედაბერი“ (პიონერი, 1949), „გიგას ქორბუდა“ (დილა, 1955), „ნათელა“ (ნაკადული, 1914), „ყარიბი მოგზაური“ (ოქროს ვერძი, 1913), „წერილი ფუფალასთან“ (ნაკადული, 1917ა), „ზღაპრის გმირი“ (ნაკადული, 1917ბ), პიესა ერთ მოქმედებად - „გალია“ (ნაკადული, 1917გ), ზღაპარი ერთ მოქმედებთან სურათად - „ოქროს თავთავი“ (ნაკადული, 1918ა), „გაგი“ (ნაკადული, 1918ბ), „კაპიტანი“ (ჯეჯილი, 1918), ხალხური ზღაპარი - „ბულბული ხელმწიფის ასული“ (ჯეჯილი, 1919ბ), ლექსი - „თინას შოშია“ (ნაკადული, 1920ა), პოემა - „მეგობრები“ (ნაკადული, 1920ბ), ამბავი - „სპარტაკი“ (ჯეჯილი, 1919ა), „მელიკო და თვალ-თავშავა“ (ნაკადული, 1920გ), „თათო, ფათო, თოლა და კეკე“ (ნაკადული, 1919) და მრ. სხვ.

დავით კასრადის თხზულებები ხასიათდება მარტივი, ღრმა, ლაკონური და ნათელი სტილით. გამართული ძარღვიანი ქართული, პერსონაჟთა რელიეფური ხატვა და მწერლის შემოქმედებითი პალიტრის სისადავე ეს ის ძირითადი მახასიათებლებია, რომლებითაც უხვად არის შემკული მთელი მისი შემოქმედება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ალიონი. (1918). 5/IV.
 ამირეჯიბი, შ. (1918). გიორგი მაჩაბელი. *საქართველო*. #69.
 ბენაშვილი, დ. (1959). *მიხეილ ჯავახიშვილის ცხოვრება და შემოქმედება*. თბილისი.
 დილა. (1955). #7.
 დროშა. (1961). #7.
 თეატრი და ცხოვრება. (1919). #11.
 კალანდაძე, ლ. (1979). *სხვადასხვა (ლიტერატურული წერილები)*. თბილისი.
 კასრადე, დ. (1913). დემოკრიტე და ჰერაკლიტე (სადღეისო). *კლდე*. #31.
 კასრადე, დ. (1915). ოსეთის ხელოვნური ჩამოშორება. *კლდე*. #13.
 კასრადე, დ. (1918). გიორგი მაჩაბლის ხსოვნას. *საქართველო*. #69.
 კასრადე, დ. (1992). ჩემი სამაჩაბლო. *თანამედროვე რომანი*. #4, 5, 6.
 კლდე. (1913). #7.
 კლდე. (1915)ა. #12.
 კლდე. (1915)ბ. #13.
 კლდე. (1915)გ. #15.
 ლიტერატურა და ხელოვნება. (1946). #20.
 მინდიაშვილი, ნ. (2008). *ლიტერატურული წერილები*. თბილისი.
 მნათობი. (1942)ა. #6;
 მნათობი. (1942)ბ. #7-8.
 მნათობი. (1957). #2.
 მნათობი. (1958). #11.
 მღებრიშვილი, ა. (2019). *ცხინვალი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პერიოდში (1918-1921)*. თბილისი.
 ნაკადული. (1914). #3.
 ნაკადული. (1917)ა. #13-14.
 ნაკადული. (1917)ბ. #15-16.
 ნაკადული. (1917)გ. #17-20.

- ნაკადული. (1918)ა. #6.
 ნაკადული. (1918)ბ. #1-2.
 ნაკადული. (1919). #5-8.
 ნაკადული. (1920)ა. #9.
 ნაკადული. (1920)ბ. #10.
 ნაკადული. (1920)გ. #5-6.
 ოქროს ვერძი. (1913). #3.
 პიონერი. (1949). #9.
 საბჭოთა ხელოვნება. (1939)ა. #2.
 საბჭოთა ხელოვნება. (1939)ბ. #5.
 საბჭოთა ხელოვნება. (1940). #2-3.
 საქართველო. (1918)ა. ცხინვალის ამბები. #70.
 საქართველო. (1918)ბ. #70.
 ჩვენი თაობა. (1940). #9.
 ცისკარი. (1957). #5.
 ცხოვრება და ხელოვნება. (1911). #11.
 ჯავახიშვილი, ქ. (1989). მიხეილ ჯავახიშვილი. თბილისი.
 ჯეჯილი. (1918). #3.
 ჯეჯილი. (1919)ა. #1.
 ჯეჯილი. (1919)ბ. #2.

REFERENCES

- alioni [Alioni]*. (1918). 5/IV.
 amirejibi, sh. (1918). giorgi machabeli [Giorgi Machabeli]. *sakartvelo [Sakartvelo]*. #69.
 benashvili, d. (1959). *mikheil javakhishvilis tskhovreba da shemokmedeba [The life and work of Mikheil Javakhishvili]*. Tbilisi.
dila [Dila]. (1955). #7.
droscha [Droscha]. (1961). #7.
teat'ri da tskhovreba [Teatri da tskhovreba]. (1919). #11.
 k'alandadze, l. (1979). *skhvadaskhva (lit'erat'uruli ts'erilebi) [Various (Literary letters)]*. Tbilisi.
 k'asradze, d. (1913). *demok'rit'e da herak'lit'e (sadgheiso) [Democritus and Heraclitus (For today)]*. *k'lde [Klde]*. #31.
 k'asradze, d. (1915). *osetis khelovnuri chamoshoreba [The artificial separation of Ossetians]*. *k'lde [Klde]*. #13.
 k'asradze, d. (1918). *giorgi machablis khsovnas [To the memory of Giorgi Machabeli]*. *sakartvelo [Sakartvelo]*. #69.
 k'asradze, d. (1992). *chemi samachablo [My Samachablo]*. *tanamedrove romani [Modern novel]*. #4, 5, 6.
k'lde [Klde]. (1913). #7.
k'lde [Klde]. (1915)a. #12.
k'lde [Klde]. (1915)b. #13.
k'lde [Klde]. (1915)g. #15.
lit'erat'ura da khelovneba [Literatura da khelovneba]. (1946). #20.
 mindiashvili, n. (2008). *lit'erat'uruli ts'erilebi [Literary letters]*. Tbilisi.
mnatobi [Mnatobi]. (1942)a. #6;
mnatobi [Mnatobi]. (1942)b. #7-8.
mnatobi [Mnatobi]. (1957). #2.

- mnatobi [Mnatobi]*. (1958). #11.
- mghebrishvili, a. (2019). *tskhinvali sakartvelos demok'rat'iuli resp'ublik'is p'eriodeshi (1918-1921)* [*Tskhinvali during the first Democratic Republic of Georgia (1918-1921)*]. Tbilisi.
- nak'aduli*. (1914). #3.
- nak'aduli*. (1917)a. #13-14.
- nak'aduli*. (1917)b. #15-16.
- nak'aduli [Nakaduli]*. (1917)g. #17-20.
- nak'aduli [Nakaduli]*. (1918)a. #6.
- nak'aduli [Nakaduli]*. (1918)b. #1-2.
- nak'aduli [Nakaduli]*. (1919). #5-8.
- nak'aduli [Nakaduli]*. (1920)a. #9.
- nak'aduli [Nakaduli]*. (1920)b. #10.
- nak'aduli [Nakaduli]*. (1920)g. #5-6.
- okros verdzi [Okros verdzi]*. (1913). #3.
- p'ioneri [Pioneri]*. (1949). #9.
- sabch'ota khelovneba [Sabchota khelovneba]*. (1939)a. #2.
- sabch'ota khelovneba [Sabchota khelovneba]*. (1939)b. #5.
- sabch'ota khelovneba [Sabchota khelovneba]*. (1940). #2-3.
- sakartvelo [Sakartvelo]*. (1918)a. tskhinvalis ambebi [Tskhinvali news]. #70.
- sakartvelo [Sakartvelo]*. (1918)b. #70.
- chveni taoba [Chveni taoba]*. (1940). #9.
- tsisk'ari [Tsiskari]*. (1957). #5.
- tskhovreba da khelovneba [Tskhovreba da khelovneba]*. (1911). #11.
- javakhishvili, k. (1989). *mikheil javakhishvili [Mikheil Javakhishvili]*. Tbilisi.
- jejili [Jejili]*. (1918). #3.
- jejili [Jejili]*. (1919)a. #1.
- jejili [Jejili]*. (1919)b. #2.